

Розділ 5

БУХГАЛТЕРСЬКИЙ ОБЛІК І АУДИТ

DOI: [https://doi.org/10.24144/2409-6857.2019.2\(54\).100-103](https://doi.org/10.24144/2409-6857.2019.2(54).100-103)

УДК 330.322.4/5 (477)

Бачо Р.Й.

НОВІТНІ ІНСТРУМЕНТИ У ПРОВЕДЕННІ ВНУТРІШНЬОГО АУДИТУ НЕБАНКІВСЬКИХ ФІНАНСОВИХ УСТАНОВ

У статті досліджено процес валідації у небанківських фінансових установах як елементу їх внутрішнього аудиту. Дано визначення терміну валідації з точки зору проведення внутрішнього аудиту у страхових компаніях. Встановлено підходи до проведення валідації у небанківських фінансових установах та сформовано зв'язок між валідацією як інструментом проведення внутрішнього аудиту та державним регулюванням у сфері ринків фінансових послуг. Обґрунтовано застосування валідації у діяльності страхових компаній, що дозволяють здійснювати об'єктивну оцінку позичальників та контрагентів, розрізняти та виділяти справжні (реальні) ризики, а також забезпечують правильну та послідовну оцінку ризиків у процесі функціонування страхової установи. Основні наукові положення статті можна використовувати у практиці страхових підприємств та інших небанківських фінансових установ, а також бути використані для вдосконалення нормативно-правової бази регулювання процесів на ринках фінансових послуг України у частині посилення якості проведення аудиту, а також можуть виступати концептуальною основою імплементації вітчизняного законодавства до вимог ЄС.

Ключові слова: валідація, внутрішній аудит, страхова компанія, державне регулювання, аудит.

Постановка проблеми. В умовах вибору Україною євроінтеграційного напрямку розвитку, постає ряд питань імплементації національного законодавства до стандартів високорозвинених країн, і не є виключенням з-поміж цього сфера бухгалтерського обліку та аудиту небанківських фінансових установ (НФУ) і страхових компаній зокрема. Актуальність питань, пов'язаних із проведенням внутрішнього аудиту діяльності страхових компаній завжди була на високому рівні через їх складність, об'ємність та підвищений рівень державного регулювання страхової діяльності. Статтею 15 Закону України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» передбачено обов'язкове створення структурного підрозділу (або виокремлення посадової особи) для проведення внутрішнього аудиту (контролю), що зумовлює актуальність досліджень у даній галузі [4].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням здійснення внутрішнього аудиту страхових компаній присвячені наукові праці

Гаманкової О. [3], Лютової Г. [8], Лаврової О. [6; 8], Мельничука І. [5] та ін. Водночас застосування інструменту валідації у процесі проведення внутрішнього аудиту науковцями не приділено достатньої уваги.

Формулювання цілей статті. Метою статті є дослідження процесу валідації у страхових компаніях як елементу їх внутрішнього аудиту.

Опис основного матеріалу дослідження. Основною метою створення системи внутрішнього аудиту є забезпечення ефективності функціонування усіх структурних підрозділів СК та захист майнових інтересів його власників.

На даний час існує широке коло визначень, присвячених поняттю внутрішнього аудиту і в залежності від сфери застосування. На думку Солодкої Н.В. внутрішній аудит являє собою вид незалежної діяльності, який проводиться на окремому підприємстві з метою встановлення фактичного стану справ суб'єкта господарювання і пошуку ефективних рішень існуючих проблем [9, с. 16]. Бутинець Ф.Ф. трактує внутрішній аудит як організовану на підприємстві, діючу в інтересах керівництва та (або) власників і регламентовану внутрішніми актами систему контролю за дотриманням встановленого порядку ведення бухгалтерського

© Бачо Р. Й., д.е.н., доц., завідувач кафедри обліку і аудиту Закарпатського угорського інституту імені Ференца Ракоці II

обліку, складання та подання звітності, внутрішнього її аналізу, та надійністю функціонування всієї системи внутрішнього контролю [2, с. 34]. В даному дослідженні автор ототожнює внутрішній аудит із внутрішнім контролем у страхових компаніях.

Багаторічна практика здійснення регулювання діяльності страхових компаній у країнах Європейського Союзу виробила такий особливий інструмент в системі внутрішнього аудиту як валідацію. Даний термін є новим у економічній термінології і не набув широкого розповсюдження. На даний час, він, в основному, використовується у правових, технічних, фармацевтичних та комп'ютерних науках.

Термін «валідація» є широким і узагальнюючим поняттям. Семантичний аналіз слова свідчить про те, що корінь слова «valid» уперше було використано в англійській мові в 1648 р. і в перекладі означає «валідний», тобто: 1) дійсний, такий, що має чинність; 2) вагомий, обґрунтований; 3) той, що лежить на надійній, логічній основі [1, с. 105]. Таким чином, валідація означає робити щось валідним, затверджувати, обґрунтовувати, надавати законну основу, підтверджувати. Валідація у виробничій діяльності – процедура, що дає високий ступінь впевненості в тому, що конкретний процес, метод або система буде послідовно приводити до результатів, які відповідають заздалегідь встановленим критеріям прийнятності. Цей термін у програмуванні означає процес, що дозволяє визначити, наскільки точно з позицій потенційного користувача деяка модель представляє задані сутності реального світу. У фармацевтичній галузі – збір та оцінка даних, що починається на стадії розробки та продовжується на етапі серійного виробництва, які гарантують здатність всіх технологічних процесів (у т.ч. устаткування, приміщень, персоналу, сировини та матеріалів) постійно і стабільно досягати очікуваних результатів, тобто це документоване підтвердження того, що система працює так, як і передбачалося (термін наведено відповідно до настанови з валідації виробничих процесів GMP ВООЗ [1, с. 106]).

Валідація поглиблює розуміння процесів, дає можливість пошуку шляхів їх оптимізації, знижує ризик виникнення ускладнень, ризик витрат внаслідок випуску дефектної (невідповідної) продукції, сприяє зменшенню обсягів випробувань у процесі виробництва як напівпродуктів, так і готової продукції [6, с. 207]. У посібнику з валідації GMP, виданого у ЄС, зазначено, що валідація – це дії, які відповідно до принципів належної виробничої практики,

доводять, що певна методика, процес, устаткування, сировина, діяльність або система дійсно приводять до очікуваних результатів.

У країнах ЄС валідація застосовується з метою комплексної оцінки ризиків діяльності фінансової установи в умовах функціонування єдиного економічного союзу і врахування ризиків дочірних, материнських та афільованих установ.

Впровадження даного поняття у практичній площині на ринках фінансових послуг ЄС пов'язане із формуванням та імплементації вимог Basel (Базель) II стосовно адекватності капіталу фінансової установи та Solvency (Платоспроможність) II.

Валідація може здійснитися багатьма напрямками, не існує єдиного універсального валідаційного механізму. Валідація є постійно повторюваним внутрішнім процесом, що пов'язано з постійними змінами ринкових умов, функціонування фінансової установи, а також і самі валідаційні інструменти. Відповідальною за цей процес є фінансова установа, що здійснює її самостійно. Це є базовим принципом валідації.

Здійснена фінансовою установою валідація не означає відсутності ролі держави у дотриманні останньої вимог законодавства. Завдяки валідації фінансова установа отримує можливість сама оцінити не тільки кількісні показники своєї діяльності, але й самостійно вибрати метод, що дозволяє здійснити систему внутрішніх оцінок на основі і якісних показників. Вибір та оцінка таких якісних показників, їх включення у формування use test-у, здійснення додаткової незалежної перевірки сприяє виробленню фінансовими установами усталеної практики створення аргументованих доказів відповідності державним ліцензійним вимогам. Валідація є більш важливою не для органів державного регулювання, які можуть здійснити ревалідацію (повторення процедури валідації для переконання в правильності отриманих результатів), а самих фінансових установ, для яких позитивні результати валідації є підтвердженням правильності прийняття управлінських рішень, політики управління ризиками та самої структури валідаційного механізму. Впровадження даного інструментарію, здійснення адекватної та всебічної внутрішньої оцінки повинно корелювати з певним мотиваційним механізмом для фінансових установ. Ключовим мотиваційним елементом імплементації валідації у систему регулювання ринків небанківських фінансових послуг є можливість проходження ліцензування у більш короткий термін та ростом імовірності отримання позитивного рішення

після розгляду результатів валідації державним органом регулювання.

Взаємозв'язок між державним органом регулювання та фінансовою установою в процесі

проведення внутрішнього аудиту із застосуванням інструменту валідації схематично зображено на рис. 1.

Рис. 1. Зображення взаємозв'язку державного регулювання та внутрішнього аудиту при здійсненні процесу валідації*

*Джерело: розроблено автором

Узагальнюючи наведене вище, під валідацією на ринках небанківських фінансових послуг (НФП) слід розуміти регулярний (невпинний) процес самостійного визначення фахівцями страхової компанії платоспроможності на основі методу внутрішніх оцінок, базованого на застосуванні кількісних та якісних показників, що дозволяють здійснювати об'єктивну оцінку позичальників та контрагентів, розрізняти та виділяти справжні (реальні) ризики, а також забезпечують правильну та послідовну оцінку ризиків у процесі функціонування страхової установи.

Зарубіжна практика підтверджує, що в сучасних умовах розвитку економічних відносин впровадження валідації є вкрай необхідною умовою досягнення ефективного регулювання на ринках НФП. В Угорщині державним органом нагляду за ринками фінансових послуг (PSZÁF) було розроблено «Методичні рекомендації проведення валідації» [1, с. 109]. Основною метою запровадження валідації, як інструменту

внутрішнього аудиту є забезпечення транспарентності, конкурентоспроможності ринку, а також об'єктивності сформованої професійними учасниками інформації про їх діяльність для самих себе та державному органу регулювання.

Висновки і перспективи подальших досліджень. В науковій роботі обґрунтовано застосування валідації у діяльності небанківських фінансових установ, що дозволяють здійснювати об'єктивну оцінку позичальників та контрагентів, розрізняти та виділяти справжні (реальні) ризики, а також забезпечують правильну та послідовну оцінку ризиків у процесі їх функціонування. Основні наукові положення статті можна використовувати у практиці страхових підприємств на інших небанківських фінансових установ. Результати дослідження також можуть бути застосовані у регулятивній роботі Національної комісії, що здійснює державне регулювання ринків фінансових послуг в Україні і можуть бути основою для імплементації вимог ЄС в умовах європейської інтеграції.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бачо Р. Й. Ринки небанківських фінансових послуг: регулювання розвитку (інституційні та аналітичні аспекти): монографія / Р. Й. Бачо. – Ужгород : Вид-во ТОВ «РІК-У», 2016. – 448 с.
2. Бутинець Ф.Ф. Контроль і ревізія: Підручник / Ф.Ф. Бутинець., В.П. Бондар, Н.Г. Виговська, Н.І. Петренко; за ред. проф. Ф.Ф. Бутинця, – 4-е вид., доп. І перероб. – Житомир: ПП “Рута”, 2006. – 560с.

3. Гаманкова О.О. Облік і аудит у страхових організаціях: навч.-метод. посіб / О.О. Гаманкова. – Київ: КНЕУ, 2005. – 183 с.
4. Закон України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» [Електронний ресурс]. Прийнятий 12 лип. 2001 року № 2664-III. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2664-14> (дана звернення 20.08.2019). – назва з екрана.
5. Мельничук І.І. Формування моделі внутрішнього аудиту фінансових результатів страхових компаній: синергетичний підхід до побудови / І. І. Мельничук // Науковий вісник Ужгородського університету : Серія: Економіка. – 2017. – Вип.1(49). Том 1. – С. 347–350.
6. Наказ Міністерства Охорони Здоров'я України «Настанова з валідації виробничих процесів GMP ВООЗ [Електронний ресурс]: прийнятий 6 лип. 2011 року №392. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0392282-11> (дана звернення 20.08.2019). – назва з екрана.
7. Лаврова О.О. Бухгалтерська фінансова звітність про страхову діяльність суб'єктів господарювання : автореф. дис... канд. екон. наук: 08.00.09 - бухгалтерський облік, аналіз та аудит (за видами економічної діяльності) / Олена Олександрівна Лаврова; [наук. керівник Г.М. Лютова]; Нац. акад. статистики, обліку та аудиту. – Київ, 2016. – 18 с.
8. Лютова Г. М. Внутрішній аудит у страхових компаніях / Г.М. Лютова, О.О. Лаврова // Фінансовий простір. – 2017. – № 1(25). – С. 75-80.
9. Солodka Н. В. Концептуальний зміст обліку і внутрішнього аудиту внутрішньогрупових операцій в корпоративному управлінні / Н. В. Солodka // Міжнародний науковий журнал «Інтернаука». Серія : Економічні науки. – 2017. – № 6. – С. 14-19.
10. Фармацевтична енциклопедія / Голова ред. ради та автор передмови В. П.Черних. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – К. : «МОРИОН», 2010. – 1632 с.

REFERENCES

1. Bacho, R. (2016). Rynky nebankivskykh finansovykh posluh: rehuliuвання rozvytku (instytutsiini ta analitychni aspekty) [Non-Bank financial services markets: regulation of development (institutional and analytical aspects)]. Uzhhorod: RIK-U [in Ukrainian].
2. Butynets, F.F, Bondar, V.P., Vyhovska N.H. et al. (2006). Kontrol i reviziia [Control and revision]. Zhytomyr: Ruta [in Ukrainian].
3. Hamankova, O.O. (2005). Oblik i audyt u strakhovykh orhanizatsiakh [Accounting and audit in insurance companies]. Kyiv: KNEU [in Ukrainian].
4. Zakon Ukrainy «Pro finansovi posluhy ta derzhavne rehuliuвання ryнкiv finansovykh posluh» pryiniaty 12 lyp. 2001 roku № 2664-III [Law of Ukraine on Financial Services and State Regulation of Financial Services Markets from 4 July 2001, № 2664-III]. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2664-14> [in Ukrainian].
5. Melnychuk, I.I. (2017). Formuvannya modeli vnutrishnoho audytu finansovykh rezultativ strakhovykh kompanii: synerhetychnyi pidkhid do pobudovy [Forming an internal audit model for financial performance of insurance companies: a synergistic approach of formation]. Visnyk UzhNU. Seria: Ekonomika - Bulletin of Uzhhorod National University: Economics, 49, Vol. 1, 347–350 [in Ukrainian].
6. Nakaz Ministerstva Okhorony Zdrovia Ukrainy «Nastanova z validatsii vyrobnychykh protsesiv GMP VOOZ [Guidance on the validation of WHO GMP manufacturing processes]. (n.d.). Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0392282-11> [in Ukrainian].
7. Lavrova, O.O. (2016). Bukhhalterska finansova zvitnist pro strakhovu diialnist subiektiv hospodariuvannya [Financial reporting on insurance activities of economic entities]. Extended abstract of candidate's thesis. Kyiv: National academy of statistic, accounting and audit [in Ukrainian].
8. Liutova, H.M. & Lavrova, O.O. (2017). Vnutrishnii audyt u strakhovykh kompaniakh [Internal Audit in Insurance Companies]. Finansovy prostir – Financial space, 25, Vol. 1, 75-80 [in Ukrainian].
9. Solodka, N.V. (2017). Kontseptualnyi zmist obliku i vnutrishnoho audytu vnutrishnohrupovykh operatsii v korporatyvnomu upravlinni [Conceptual content of accounting and internal audit of intragroup transactions in corporate governance]. Mizhnarodnyi naukovyi zhurnal «Internauka». Seria: Ekonomichni nauky - International scientific journal Internauka. Series: Economic Sciences, 6, Vol.1, 14-19 [in Ukrainian].
10. Chernykh, V.P. (Eds.). (2010). Farmatsevtichna entsyklopediia [Pharmaceutical encyclopedia]. Kyiv: MORION [in Ukrainian].

Отримано 12.09.2019